

Handledning ur handledarnas synvinkel

- En kvalitativ studie om hur handledningen upplevs och tillämpas på praktikfältet

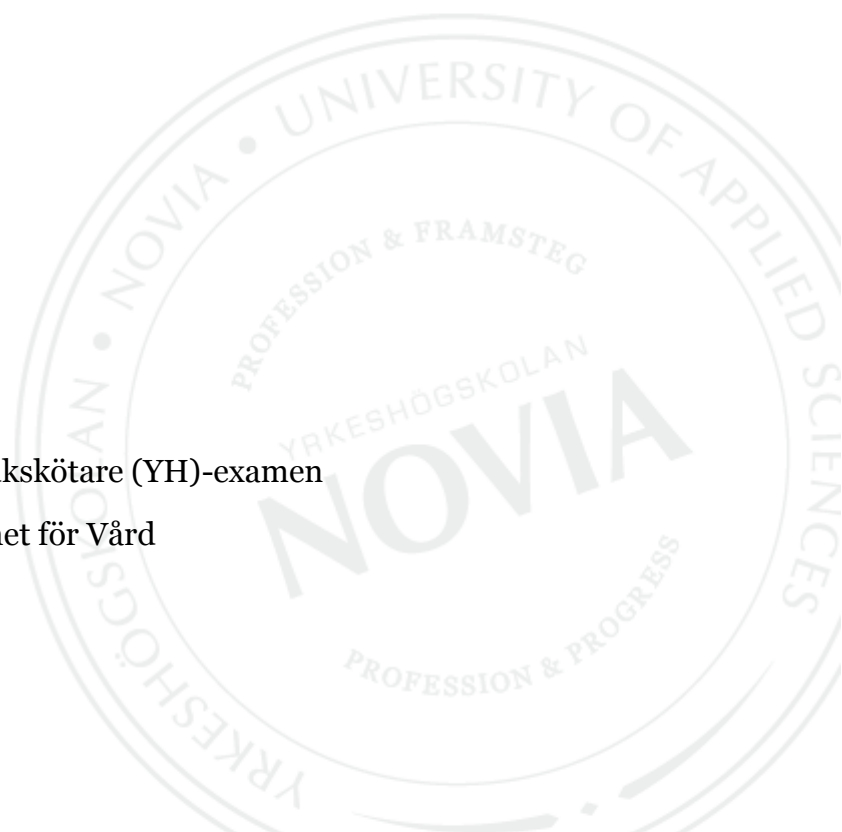
Camilla Aspfors

Mikaela West

Examensarbete för sjukskötare (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för Vård

Vasa 2012

EXAMENSARBETE

Författare: Camilla Aspfors & Mikaela West

Utbildningsprogram och ort: Vård, Vasa

Inriktning/alternativ/Fördjupning: Vårdarbete

Handledare: Barbro Mattson-Lidsle

Titel:Handledning ur handledarnas synvinkel

- En kvalitativ studie om hur handledningen upplevs och tillämpas på praktikfältet.

Datum 16.10.2012

Sidantal 40

Bilagor 1

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att undersöka handledning ur handledarnas synvinkel under vårdstuderandes kliniska praktik. Respondenterna har tagit fasta på handledarnas upplevelser av handledningen samt hur den tillämpas i praktiken. De frågor som ställdes till materialet i studien var: Hur upplever de kliniska handledarna handledningen under sjukskötarestuderandes praktik? Och hur tillämpas handledningen i praktiken? Studien ingår som en del i SuperNurse Botnia 2 projektet och intervjuerna som användes som datainsamlingsmetod fick respondenterna tillgång till genom projektet. Dataanalysmetoden som användes var innehållsanalys.

Patricia Benners och Margaretha Ekeberghs teorier formade de teoretiska utgångspunkterna för studien och resultatet av studien tolkades mot den tidigare forskningen som bestod av tio vårdvetenskapliga forskningar. Resultatet visade i huvudsak att tiden inte upplevs räcka till för både handledning och vårdarbete samt att handledarna upplever ett behov av skolning för handledarskap. Informanterna upplevde handledningen som positiv eftersom handledningen bidrog till ömsesidigt lärande och de fick även möjlighet att se studerandes utveckling.

Språk: Svenska

Nyckelord: Handledning, handledare, handledarskap, klinisk praktik

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt på Theseus.fi och i Yrkehögskolan Novias bibliotek.

BACHELOR'S THESIS

Author: Camilla Aspfors & Mikaela West

Degree Programme: Health Care

Specialization: Nursing

Supervisors: Barbro Mattson-Lidsle

Title: Supervision from the supervisor's point of view

- A qualitative study of how supervision is experienced and applied in clinical practice.

Date	16.10.2012	Number of pages	40	Appendices	1
------	------------	-----------------	----	------------	---

Summary

The purpose of this study is to examine supervision from the supervisor's perspective in nursing students' clinical practice. The respondents have focused on the supervisor's experience of the supervision and how it is applied in practice. The questions posed to the material in the study were: How do the clinical supervisors experience the supervision during nursing students' clinical practice? And how is the supervision applied in practice? The study is a part of the SuperNurse Botnia 2 project and the respondents received access to the interviews that were used as data collection method through this project. Content analysis was used as data analysis method.

Patricia Benner's and Margaretha Ekebergh's theories formed the theoretical basis for the study and the results of the study were interpreted against previous research, which consisted of ten studies in healthcare science. The results showed essentially that the supervisors' experience that there is not enough time for both supervision and care work and that they perceive a need for training in supervision. The informants experienced the supervision of students as positive since it contributed to mutual learning and they even had the opportunity to see the students' development.

Language: Swedish

Key words: Supervision, supervisor, mentorship, clinical practice

Filed at: The examination work is available at the electronic library Theseus.fi and in the library of Novia.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
2	Syfte och frågeställningar.....	2
3	Teoretisk utgångspunkt	2
3.1	Ekebergh om reflektion	2
3.2	Benner om erfarenhet.....	4
4	Teoretisk bakgrund.....	5
4.1	Handledaren	5
4.2	Handledning.....	7
4.3	Praktik.....	8
4.4	SuperNurse Botnia 2 projektet.....	8
5	Tidigare forskning	9
5.1	Problem och stödfunktioner i handledningen	9
5.2	Handledningsprocessen ur handledarnas respektive studerandes synvinklar	13
5.3	Sammanfattning	19
6	Undersökningens genomförande	19
6.1	Undersökningens material	20
6.2	Intervju som metod	20
6.3	Innehållsanalys som metod	21
6.4	Etisk diskussion	22
6.5	Undersökningens praktiska genomförande.....	23
7	Resultatredovisning	24
7.1	Faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen.....	24
7.1.1	Tid.....	25
7.1.2	Handledaren.....	26
7.1.3	Studeranden	27
7.2	Tillämpningen av handledningen i praktiken	28

7.2.1	Studeraendes inlärningsbehov	28
7.2.2	Handledningsteknik	31
8	Tolkning	32
8.1	Faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen.....	32
8.1.1	Tid.....	32
8.1.2	Handledaren.....	32
8.1.3	Studeraenden	33
8.2	Tillämpningen av handledningen i praktiken	34
8.2.1	Studeraendes inlärningsbehov	34
8.2.2	Handledningsteknik	35
9	Kritisk granskning	36
9.1	Etiskt värde	36
9.2	Innebördsrikiedom	36
9.3	Det pragmatiska kriteriet	37
10	Diskussion	37
	Litteratur	39
	Bilagor	

1 Introduktion

Handledning är en naturlig länk mellan teori och praktik. Handledningen spelar därmed en stor roll på praktikplatserna och handledarna har ett stort ansvar för den studerandes lärande och utveckling i den professionella yrkesrollen. Målsättningen med handledningen är förutom att utveckla den studerandes yrkesroll att skapa en identitet och utveckla kompetens för yrket. (Selander & Selander 2007, s. 13;16).

Handledarens roll kan definieras som att stöda och uppmuntra studerande så att de har möjlighet att nå sin fulla potential, utveckla sina förmågor, förbättra sina prestationer och bli den yrkesperson de vill. Att vara en handledare associeras också bland annat med att vara en ledare, inspiratör, kollega och rådgivare. För att handledaren skall kunna vara objektiv i sin bedömning och kunna ge rätt stöd är det viktigt att förhållandet mellan en handledare och den handledde hålls på en professionell nivå. (Casey & Clark 2011, s. 933)

I Finland omfattar sjukskötarutbildningen idag 210 studiepoäng, varav 75 studiepoäng är praktik. Genom praktiken skall den studerande få fördjupad kunskap inom arbetslivet och samtidigt utveckla sin förmåga att omvandla teori till praktik. Den studerande får också möjlighet att mogna i sin yrkesroll. (Yrkeshögskolan Novia 2012). Handledningen spelar därför en stor roll i utbildningen och det är viktigt att handledningen är av god kvalitet.

Vi har valt att göra vårt examensarbete inom ramen för projektet SuperNurse Botnia 2. SuperNurse Botnia 2 är ett samnordiskt forsknings- och utvecklingsprojekt mellan Yrkeshögskolan Novia, Vasa yrkeshögskola samt Umeå universitet, institutionen för omvårdnad. Projektet handlar om utvecklandet av handledningsprocessen inom vårdutbildningen.

Vi har i vårt examensarbete tänkt fokusera på den kliniska handledarens perspektiv i vårdstuderandes praktik. Vårt syfte är att studera hur handledarna upplever handledningen under sjukskötarstuderandes praktik samt hur handledningen tillämpas i praktiken. Detta ämnesområde intresserar oss som blivande sjukskötare för att vi själva har deltagit i en handledningsprocess under vår utbildning och fått uppleva både god och dålig handledning. I vår framtida yrkesroll kommer vi även högst troligen att fungera som handledare själva och därför känns det viktigt och intressant att fördjupa sig i ämnet.

2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att studera hur handledarna upplever handledningen under sjukskötarstuderandes praktik samt hur handledningen tillämpas i praktiken.

Våra frågeställningar är.

1. Hur upplever de kliniska handledarna handledningen under sjukskötarstuderandes praktik?
2. Hur tillämpas handledningen i praktiken?

3 Teoretisk utgångspunkt

Reflektionen är viktig i lärandet och handledningen för att man skall kunna knyta ihop teorin och gamla erfarenheter med nya erfarenheter. Att kunna reflektera är av stor betydelse för studerande som utför praktik eftersom de då kan ta till sig den nya kunskapen på ett bra sätt. Efter att studerande varit på flera praktikavsnitt och därigenom fått en del erfarenhet kan de med hjälp av denna erfarenhet lättare ta till sig ny kunskap. Allt detta är även viktigt för de kliniska handledarna att veta så att de har kunskap om hur de studerande lär sig och hur de då kan ge en god handledning.

Respondenterna har därför valt att grunda sitt examensarbete på Margaretha Ekeberghs och Patricia Benners teorier. Ekebergh betonar reflektionen som grund i lärandet medan Benner har utgått från erfarenhetens betydelse och förvärvandet av den i praktiken.

3.1 Ekebergh om reflektion

Människors erfarenheter, förståelse och synsätt utgör vår livsvärld och dessa saker påverkar hur vi människor lär oss någonting. Livsvärlden utgör därmed grunden för lärandet och kunskapsutvecklingen. För att den studerande skall kunna lära sig något krävs det att insikterna i vårdvetenskap förenas med den egna livsvärlden, detta sker genom reflektion. Reflektionen innebär att man stannar upp, tänker över sig själv och vad man gör, och reflekterar över handlandet. På så sätt får reflektionen en betydelse i utvecklingen

av ny kunskap och spelar därför en stor roll i lärandet och i mötet mellan den studerande och handledaren. (Ekebergh 2009, s. 16; 31).

Den studerande behöver stöd av en handledare i reflektionen för att kunna knyta samman teori, praktik och livsvärld.Handledningen skall leda och stödja den studerandes läroprocess och tyngdpunkten ligger på själva lärandet istället för på inläringen. För att handledaren skall kunna på bästa sätt stödja den studerande och kunna välja de mest lämpliga handledningsstrategier bör handledaren först försöka förstå den studerandes livsvärld och sätt att lära. Handledarens syn på handledning påverkar även vad handledningen innebär. (Ekebergh 2009, s. 51;65-67).

Handledaren bör skapa förutsättningar för en relation präglad av närhet, öppenhet och följsamhet med den studerande så att en individuell handledning kan möjliggöras. Detta sker bäst genom individuella möten i små grupper, vilka anses utgöra den ideala lärandemiljön. En livsvärldsledd handledning kännetecknas av följsamhet, lyhördhet, respekt och kreativitet för att handledaren skall kunna närma sig den studerandes erfarenhetsvärld. För att den studerande skall kunna ta till sig ny kunskap måste den beröra den studerandes livsvärld, vilket gör att kunskapen först måste formas till en förståelig struktur för den studerande. För att detta skall kunna ske krävs det att den studerande får stöd i en reflekterande dialog med den teoretiska kunskapen.

Handledaren lyfter fram frågor som vad och varför istället för hur i den reflekterande dialogen med den studerande, detta möjliggör en djupare förståelse. Om handledaren är lyhörd och följsam i handledningen bildas förutsättningar för att handledaren lättare skall kunna förstå den studerandes livsvärld, i och med detta fördjupas den reflekterande dialogen mellan handledare och studerande. Den studerande kan upptäcka vårdandets helhet och svårigheter om handledaren stödjer ifrågasättandet av det som anses självklart. Den reflekterande dialogens mål är hela tiden att förståelsen för patientens situation och behov skall fördjupas samtidigt som den studerande utvecklar sina förmågor och sin handlingsberedskap i vårdandet. Den studerande kan också få hjälp med att förstå och bli medveten om sina egna värderingar, normer och perspektiv på existensen och livet genom en aktiv självreflektion. Denna medvetenhet är viktig i mötet med patienten. (Ekebergh 2009, s. 67-69).

Ömsesidig respekt och vördnad för varandra behövs i relationen mellan handledaren och studeranden för att lärandet skall kunna bli äkta. Det är viktigt att handledaren ser studeranden och bekräftar henne och hennes sätt att lära på. Ifall bekräftelse av studerande

uteblir kan det leda till att studeranden känner sig ensam i sitt lärande och kan bli osäker och få bristande självförtroende som följd.Handledaren spelar en stor roll i att skapa en trygg miljö för den studerande. (Ekebergh 2009, s. 72-75).

För att handledaren skall kunna ge en så bra handledning som möjligt och vara hänsynsfull och öppen för den studerandes livsvärld kräver det att handledaren själv reflekterar över och utmanar den egna förståelsen. Genom reflektionen kan handledaren bli medveten om sina egna tankar, känslor och värderingar i relation till vårdande och lärande. För att detta skall vara möjligt behöver även handledaren handledning och fördjupad undervisning i handledning. (Ekebergh 2009, s. 73).

3.2 Benner om erfarenhet

Benners (1993) teori ”Från Novis till Expert” grundar sig på Dreyfus och Dreyfus modell om utveckling och förvärvning av färdigheter i praktiken på olika stadier. Benner (1993) har utvecklat denna modell inom vården. Modellen går ut på att man går igenom fem olika stadier i sin utveckling: novis, avancerad nybörjare, kompetent, skicklig och expert.

Det första stadiet, novis, kännetecknas av nybörjare. Detta innebär att de saknar erfarenheter av olika situationer där de skall prestera. För att underlätta nybörjarnas arbete behövs det regler för hur de skall handla i olika situationer. Oftast är nybörjarna nyutexaminerade sjukskötare men även erfarna sjukskötare som byter arbetsuppgifter är noviser till en början.

Det andra stadiet, avancerad nybörjare, omfattar dem som har varit med om några verkliga situationer där de kunnat prestera och kunnat urskilja det viktiga ur situationerna. De färdigheter som den avancerade nybörjaren kan visa upp grundar sig på tidigare erfarenheter istället för teori. Det är viktigt att komma ihåg att den avancerade nybörjaren behöver stöd i det praktiska och speciellt med att prioritera.

I det tredje stadiet, kompetent, är det oftast en sjukskötare som arbetat några år under samma omständigheter. Den kompetenta sjuksköterskans arbete kännetecknas av mål och planering och hon eller han anpassar sitt handlande enligt detta. En sjuksköterska i det här stadiet saknar ännu snabbhet och anpassningsförmåga, men känner ändå att hon eller han kan behärska oförutsedda händelser.

Det fjärde stadiet, skicklig. Skickliga sjuksköterskor tolkar situationer som helheter och vissa handlingar kommer av sig självt. De tänker även långsiktigt och kan uppfatta den enskilda situationens betydelse i det långa loppet. Den skickliga sjukskötaren uppfattar nu snabbt när något är onormalt.

I det femte stadiet, expert, finns de sjuksköterskor som inte förlitar sig på redan givna regler eller riktlinjer. Experten slösar inte tid på sådant som inte är relevant för den enskilda situationen utan kan direkt se det aktuella problemet med hjälp av sin stora erfarenhet. Eftersom så mycket som experterna gör går på ren intuition har de många gånger svårt att förmedla sin kunskap. Även experterna stöter på situationer där de saknar tidigare erfarenhet och då krävs fortfarande analytisk förmåga.

Erfarenheten genomsyrar alla dessa stadier och ju mer erfarenhet man har desto mera kunskap har man generellt sett. Tidens gång eller antalet arbetsår avgör ändå inte hur erfaren man är, det är snarare tidigare erfarenhet och teorier som knyts ihop med många praktiska situationer som har betydelse. Benner (1993) menar också att reflektion är viktigt för att novisen skall kunna utvecklas till expert. (Benner 1993, s. 32-48).

4 Teoretisk bakgrund

I det här avsnittet tas begreppen handledaren, handledning och praktik upp och förklaras lite närmare. Även projektet SuperNurse Botnia 2 som studien ingår i presenteras och beskrivs lite utförligare.

4.1 Handledaren

Begreppet handledare fokuserar i den här studien främst på en person inom vården, antingen sjukskötare eller närvårdare som handleder en sjuksköterskestuderande på dennes praktik.

Orsakerna till att man blir handledare kan vara många. För en del ingår handledarskapet i en befordran, för andra kan det vara ett sätt att förkovra sig själv, att man har en önskan om att ”höja sig” över de andra på arbetsplatsen och därmed känna sig bättre. Handledarskapet kan också ha sin grund i att man själv inte fått en bra handledning som studerande. För att man som handledare skall lyckas med sin handledning är det viktigt att man själv kan ta

emot handledning och att man kan vara aktiv i rollen som handledd. Det är även viktigt att man stannar upp och reflekterar över vilka metoder man själv använder sig av i klientarbetet och hur man kan utnyttja de egna erfarenheterna för att hjälpa dem man handleder att finna sitt egna arbetssätt och sina egna lösningar på problem. (Hawkins & Shohet 2008, s. 75-77).

De egenskaper som utmärker den ”ideala handledaren” är bl.a. inlevelseförmåga, förståelse, respekt, kongruens, äkthet, värme och förmåga att ge av sig själv, flexibilitet, omtanke, uppmärksamhet, förmåga att ingjuta mod och tillförsikt, nyfikenhet och öppenhet (Hawkins & Shohet 2008, s. 78). De egenskaper på en bra handledare som Tveiten (2010, s. 119-127) och sin sida betonar är att handledaren har förmåga att lyssna, förmåga att ställa bra frågor, förmåga till dialog, förmåga att bygga relationer, förmåga till empati, förmåga till centrering, förmåga att skilja mellan sanning och tolkning och förmåga att påpeka det uppenbara, förmåga att utmana, förmåga att tillvarata etiska aspekter i handledningen, förmåga att strukturera, förmåga att handleda i grupper, förmåga att använda faciliterande metoder och förmåga att reflektera över sin egen funktion och kompetens. Tveiten (2010, s. 117) menar vidare att handledaren har makt i form av sin roll och funktion och ett ansvar när det gäller att uppnå syftet med handledningen.

När sjuksköterskestudenter får handledning under sina praktikavsnitt är handledningen ofta individuell. Den individuella handledningen måste planeras och struktureras och består i huvudsak av dialog mellan handledaren och den handledde. Eftersom den individuella handledningen endast består av två parter är relationen dem emellan viktig för att handledningen skall bli lyckad. (Tveiten 2010, s. 133-134). I en samtalssituation är kroppsspråket av stor betydelse eftersom handledaren genom det kan skapa kontakt och trygghet. Det är viktigt att handledaren förmedlar lugna signaler och intresse till den studerande så att tillit i relationen mellan parterna skapas vilket stimulerar till fortsatta samtal. (Thannan & Swahn 2009, s. 21).

Relationen i handledningen utmärker förhållandet, kontakten och förbindelsen mellan parterna i handledningen. Till största delen handlar relationen om kommunikation och tillit, förmågan att lyssna och förstå, att skapa kontakt, kroppsspråk m.m. Relationen i handledningen måste framförallt präglas av välvilja och konstruktivt tänkande, det är då möjligt för båda parter att känna sina svaga respektive starka sidor, vara sårbara och tillgodogöra sig erfarenhet och reflektion i handledningen. (Tveiten 2010, s. 89-90).

4.2Handledning

Handledning har blivit ett allt mer använt ändamål för yrkesutbildningar under den senaste tiden. Handledning är en naturlig koppling mellan teoretisk utbildning och yrkesutövning. Praktikperioder och handledning har skapats i syfte att koppla samman den teoretiska kunskapen med den praktiska användningen. Den anses vara betydelsefull. Handledning är ett sätt att föra in den yrkesutbildade in i yrkets atmosfär och att hjälpa den yrkesutbildade att skapa en yrkesidentitet. (Selander & Selander 2007, s. 13-14).

Målsättningen med handledningen är att den skall gagna den enskilda människan som söker vård och omsorg. Syftet med handledningen är riktade till både vårdare och klient. Benämningar för ordet handledning kan också vara vägledning, mentorskap eller coachning. (Grönqvist 2004, s. 13, 16-17).

Begreppet "handledning" har dock inte alltid funnits inom ramen för yrkeslivet. Under många århundraden var yrkesutbildningen i direkt kontakt med arbetet, man började arbeta direkt och fick lära sig om yrket från grunden. Genom att utvecklingen gick framåt och olika nationella utbildningssystem skapades växte handledning och olika system i utbildningen fram. Man började grunda sig på bokkunskap och teoretiska kunskaper sammanvävt med yrkesutövning. (Selander & Selander 2007, s. 13-14). I olika mästerlärlingsförhållanden har handledning funnits så länge som det funnits lärotillfällen liksom även handledning till studeranden inom vård- och omsorgsområdet. Handledning för studeranden associerades med ordet undervisa och för många sjuksköterskor var uppgiften att undervisa eleven på vårdavdelningen i vårdandets och omvårdnadens konst. (Grönqvist 2004, s. 13).

Idag ges handledning ofta i en kombination av sak- och metodhandledning med processinslag. (Grönqvist 2004, s. 14). Handledning är en process, ett samspel mellan handledaren och den handledda vilket ställer både tid och öppenhet till förändring. Handledaren, eleven, och klienten och interaktionen mellan dessa tre skapar inlärningsklimatet och innefattar således en handledningssituation. Denna process påverkas i sin tur av institutionen eller verksamheten som den sker inom och det blir ett växelspel mellan dessa fyra kraftfält. (Grönqvist 2004, s. 189). I handledningen genomgår praktikanten olika psykologiska faser. I dessa faser ingår beroende och tillit, frigörelse, härmning och identifikation, protest, opposition och att pröva egna vägar. (Selander & Selander 2007, s. 22).

4.3 Praktik

Inom vårdutbildningar ingår praktik i studierna och i Finland utgör praktiken 75 studiepoäng av de 210 studiepoäng som hela utbildningen omfattar (Yrkeshögskolan Novia 2012). Genom praktiken kommer den studerande ofta för första gången i kontakt med det verkliga arbetslivet inom den bransch han eller hon studerar. Praktiken utgör ett utmärkt tillfälle till att samla på sig erfarenhet och komma i kontakt med människor inom den egna branschen och när praktiken utgör en del av utbildningen är det ett tillfälle för den studerande att förena den teori man lärt sig i skolan med det praktiska arbetslivet. Praktiken kan även många gånger leda till ett jobb i framtiden. (Opiskelupaikka 2008). Inom SuperNurse Botnia 2 projektet, som detta examensarbete ingår i, används termen verksamhetsförlagd utbildning istället för praktik. Man menar med termen verksamhetsförlagd utbildning precis det samma som man menar med termen praktik, dvs. den del av vårdutbildningen som är förlagd ut i vårdverkligheten. De studerande får en möjlighet att använda sina kunskaper och färdigheter med verkliga patienter för att på så vis få en så bra förberedelse som möjligt för den kommande yrkesrollen. (SuperNurse Botnia 2).

4.4 SuperNurse Botnia 2 projektet

SuperNurse Botnia 2 är ett gränsöverskridande forsknings och utvecklingsprojekt inom sjukskötarutbildningen i Kvarkenregionen. I projektet deltar tre olika skolor: Yrkeshögskolan Novia, Vasa yrkeshögskola och Umeå universitet. Projektet har sin grund i Bolognaprocessen där målsättningen är att all högre utbildning i Europa skall få samma status för att rörlighet, anställningsbarhet och Europas konkurrenskraft skall kunna främjas (Utbildningsdepartementet 2010). I sjukskötarutbildningen i Finland och Sverige utgör praktiken över 30 %. Den handledningsmodell som nu finns uppfyller inte kraven för högskolorna därför är det viktigt att undersöka och lyfta fram de problemområden som finns för att därefter kunna förbättra handledningen under praktiken och säkerställa kvaliteten på utbildningen. I projektet följer man således studerande under hela deras sjukskötarutbildning för att kunna få kunskap om praktikens betydelse för de studerandes lärande.

Syftet med SuperNurse Botnia 2 projektet är också att undersöka den kliniska handledningens betydelse för sjuksköterskestudenters lärande under verksamhetsförlagd utbildning. De har också satt ut som långsiktigt mål utvecklandet av en gemensam pedagogisk plattform för kliniska handledare samt en gemensam handledningsmodell. (SuperNurse Botnia 2).

5 Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras den forskning som den här studien grundar sig på. Den tidigare forskningen består av 10 vårdvetenskapliga artiklar. Artiklarna delades in i två huvudgrupper enligt deras innehåll: Problem och stödfunktioner i handledningen och handledningsprocessen ur handledarnas respektive studerandes synvinklar. Slutligen sammanfattas artiklarna kort.

5.1 Problem och stödfunktioner i handledningen

Pritchard, E. och Gidman, J. (2012) har skrivit en artikel om effektiv handledning i närmiljö. Studien behandlar tidigare litteratur som skrivits om handledning och lyfter fram variationer i individuella studerandes upplevelser, attityder och deras olika sätt att lära sig och på vilka sätt handledare kan använda sig av olika teorier och olika sätt att lära ut saker effektivt och främja en positiv läromiljö för studeranden. I studien framkommer det att olika forskning har visat att de flesta handledare känner sig oförberedda inför deras roll som handledare och saknar självförtroende i deras förmåga att kunna stödja studeranden.

Majoriteten av sjukskötare som handleder har någon form av kunskap hur man bör stödja studeranden på deras praktik, trots det saknas det ofta erfarenhet och/eller expertis i deras roll som handledare. För att handledande sjukskötare skall kunna hjälpa studeranden att utveckla sina förmågor och sitt självförtroende måste de fungera som professionella, kunniga och positiva rollmodeller och främja ett professionellt förhållande till studeranden. Förhållandet mellan en handledare och en studerande är väsentligt för effekten av lärandet. Ifall en sjukskötarhandledare förstår studerandes individuella behov kan det stärka förhållandet mellan handledaren och den studerande. Handledares huvudsakliga utmaning

ligger i att förstå sig på olika studerandeindividuers behov och att kunna anpassa och utveckla strategier i deras läroprocess för att kunna stödja dem effektivt.

Enligt Pritchard och Gidman (2012) har det gjorts ett flertal forskningar som har identifierat och förstått vikten av att studeranden känner sig accepterade, välkomna och att de får stöd under deras praktik. Optimal inläring främjas när studeranden känner att de får stöd av deras handledare och resten av personalteamet. Att få stöd gör att det skapas en trygg atmosfär där prestationsångest bli mindre och det skapas möjligheter till att kunna lära sig. Känslan av att höra till påverkar studerandes förmåga och motivation att engagera sig i att lära sig på den kliniska praktiken. Genom att erkänna behovet att få insikt i studerandes individuella behov att lära sig kommer handledare att kunna identifiera problem och utveckla handlingsplaner för att lindra dem. (Pritchard & Gidman 2012, s. 119-124).

Moseley, L. G. & Davies, M. (2007) har undersökt i en artikel om vilka olika saker som en handledare finner vara svåra. De undersökte också om handledare hade en positiv eller negativ attityd till deras roll och vilka aspekter av deras roll de ansåg vara lätta eller svåra. Bakgrunden till undersökningen uppstod på grund av det faktum att handledarskap är ett viktigt element i utbildningen av sjukskötare. Undersökningen utgår också från NMC (Nursing and Midwifery Council) som nyligen har gett ut standarder som skall stödja lärande och tillämpningar i praktiken, som också innehåller standarder som skall förbereda handledare. Det har gjorts många rapporter under senare tid kring olika problem som handledare möter, men det finns inte så mycket fasta bevis.

Undersökningen försökte belysa dessa problem. Davies och Moseley använde sig av Thurstone skala för att bedöma roll tillfredsställelsen bland handledarna och två likertskalor för att bedöma var problemen låg ifall det fanns några sådana. Frågeformulär skickades åt 104 stycken färdiga sjukskötare som fungerade som handledare. Svarsmaterialet som de fick tillbaka bestod av 89 %. Frågeformulären analyserades med hjälp av statistikprogrammet SPSS.

Resultat som kom fram i artikeln visade på att handledarna i allmänhet betraktade deras roll som handledare positivt och tyckte om det. Mänskliga aspekter av handledarrollen var lätta att uppnå och betraktades också som positiva. Handledarna verkade dock ha svårigheter med de kognitiva aspekterna av handledarrollen. Sociala och mänskliga faktorer diskuteras ofta inom handledarskapet medan uppmärksamhet sällan dras till kognitiva och intellektuella faktorer. Om dessa bevis accepteras kunde det vara bra att

handledare skulle kunna koncentrera sig på faktorer såsom att känna till den studerandes teoretiska studier, hålla sig ajour med utbildning, hitta på sätt att ge strukturerad feedback och kunna bedöma studerandes kunskap och uppförande. I träning för att ingå handledarskap kunde detta utvecklas och i sådana fall ge en mera professionell läromodell för handledarna som skulle basera sig på kunskap och förmågor. (Moseley & Davies 2007, s. 1627-1634).

Casey, D. och Clark, L. (2011) har skrivit en artikel om en uppdatering av handledarens roll och ansvar för att förbereda sjukskötare under deras praktik. Artikeln presenterar förpliktelser som en professionell handledare har att möta NMC (Nursing and Midwifery Council) standarder. NMC´s definition på en handledare skiljer sig från den allmänna synen på en handledare. (Casey & Clark 2011, s. 933).

Kraven på att hålla handledning under praktiken uppdaterad och aktuell fortsättningsvis diskuteras. Artikeln visar på stöd och guidning för handledare att kunna stödja och främja erfarenheter i lärandet för studerande genom kvalitet. Några utmaningar i handledarens roll identifieras i artikeln inkluderat betydelsen av att känna igen och stödja en underkänd studerande.

En allmän definition av en handledning i litteraturen kan associeras med ord som guide, stödperson, vän och rådgivare. NMC innehar förordningar för studeranden som påminner om deras rättigheter. En förordning lyder ” du bör underlätta och stödja den studerande och andra så att de kan utveckla sin kompetens.” En annan förordning som NMC innehar som handledaren ansvarar för lyder ” Att fastställa totalt uppförande- inkluderat av förmågor, attityder och uppträdande”. Detta ger en riktlinje för handledaren och visar på ansvar kring handledarens roll.

Nivån, kvaliteten och attityderna av individuella handledare är viktigare än läromiljön. Den studerande söker sin roll och modell i sin handledare. Handledaren bör kunna hjälpa studeranden att lösa problem. Handledaren bör försäkra sig om att studeranden känner sig uppbackad, involverad och att hon är medlem i ett team.

NMC har i en tidigare undersökning kommit fram till att det kan uppstå problem för handledare gällande att underkänna studerande. NMC poängterar att handledare bör vara medveten om deras förpliktelser att underkänna en studerande om han/hon märker att studeranden inte når sina mål. Att stödja en underkänd studerande hör till en handledares uppgift och det är en viktig del av en handledares roll, likaså att agera och göra något åt

saken. Om handledaren märker att praktikanten inte klarar av den rekommenderade standard som föreskrivs bör han/hon kontakta läroanstalten och kalla till trepartssamtal för att göra upp en plan för fortsatt praktik. Läroanstalten bör ge både handledaren och eleven stöd för att uppnå de uppsatta målen. Handledaren bör också söka råd och hjälp av andra handledare eller praktiklärare.

Det kan vara utmanande att vara handledare i tider då det ekonomiska klimatet leder till ökad press på arbetet och arbetskraften. NMC standarderna ger en värdefull vägledning till handledaren. Att vara handledare åt en studerande möjliggör ett tillfälle för sjukskötare att utveckla och influera studerande för deras framtida arbete. Trots att handledaren kan uppleva att arbetsbördan och pressen ökar ger också handledningen för handledaren många positiva effekter tillbaka. Handledaren utvecklas själv i sitt arbete och det kan vara ett steg för avancemang i karriären. Personalen blir tillfredsställd då den utvecklas och man lär sig av varandra. En stödjande handledare spelar en central roll i stärkandet av studerande sjukskötare, samt att de får en positiv känsla för en karriär inom sjukskötyrket. (Casey & Clark 2011, s. 933-937).

Gopee, N. (2008) har i sin undersökning tittat närmare på vad etisk praktik och etisk kompetens är, vikten av att upptäcka studerandens underprestation i ett tidigt stadium och vilket slags stöd som finns tillgängligt för handledarna vid problemlösning i bedömningen av kliniska kunskaper. Artikeln undersöker handledarnas etiska kompetens vid bedömningen av studerandens kliniska färdigheter på praktik. Etisk kompetens beskrivs som en psykologisk färdighet som innefattar förmågan hos en individ att känna igen, konfrontera och analysera etiska situationer, inse ansvar, och agera på ett sätt som är förenligt med deras yrkes etiska kod. Hälso- och sjukvårdspersonal som tar sig an rollen som handledare är ansvariga för att leverera en säker och effektiv vård. Att vara ansvarig innebär att stå till svars för resultatet av någons prestation.

Flera olika svårigheter i bedömningen av en studerande kan uppkomma, bl.a. tiden för att handleda kan bli markant minskad, organisatoriska faktorer (så som för kort praktiktid eller bristfällig utrustning) och etiska problem (t.ex. att patienten vägrar att bli kliniskt undersökt av en studerande). Att som handledare misslyckas med att underkänna en studerande kan vara ett dilemma och ofta godkänner handledaren studeranden även om denne inte riktigt uppnått den kompetens som han/hon borde ha. Det verkar även som om många handledare tror att det yttersta ansvaret för att underkänna en studerande ligger på någon annan än dem själva. Strategier för etisk bedömning borde vara vetenskapligt

grundade och det finns flera olika sätt för handledaren att samla bevis för den studerandes kompetens, bl.a. direkt observation av färdighets utövning, frågor och svars tillfällen, reflektiv recension av en undervisande incident, konsultation med handledarkollegor och gruppmedlemmar samt feedback från patienter. Bedömningar måste också vara genomförda på ett sådant sätt att de är giltiga, trovärdiga och genomförbara.

Det är viktigt att handledaren planerar den studerandes praktik i förväg för att på så sätt få inplanerad tid för individuell handledning. Det är bra om handledaren är medveten om sina egna värderingar och etiska tolkningar av klinisk praktik för att möjliggöra för den studerande att utveckla etisk kompetens. Den studerande har ändå fortfarande ett eget ansvar i att söka upp möjligheter till lärande, likaså i att få guidning genom sin praktikperiod och rapportera dålig handledning. Om handledaren upptäcker dålig prestation av studeranden måste handledaren erbjuda extra hjälp. Om underkännande är oundvikligt måste handledaren vara empatisk och stödjande eftersom ett underkännande kan skapa ångest för den studerande. Också handledaren kan behöva stöd i ett sådant tillfälle eftersom stressen associerad med att underkänna en studerande anses vara hög. (Gopee 2008, s. 401-407).

5.2 Handledningsprocessen ur handledarnas respektive studerandes synvinklar

Jokelainen, M. och Turunen, H. och Tossavainen, K. och Jamookeeah, D. och Coco, K. (2010) har gjort en systematisk genomgång som beskriver handledningen av sjukskötarstuderande under deras kliniska praktik. Bakgrunden till den här forskningen ligger i att det inte finns några gemensamma riktlinjer inom EU för hur sjukskötarstuderandes handledning under klinisk praktik skall genomföras. Datainsamlingen bestod av vetenskapliga artiklar från en tidsperiod på 20 år (1986-2006), i forskningen analyserades totalt 23 utvalda artiklar med hjälp av induktiv innehållsanalys.

Resultatet av undersökningen delades in i två huvudkategorier: underlätta studerandes lärande under klinisk praktik och förstärka studerandes professionalitet. Resultatet visar att studerande handledning förenar individuella och organisatoriska aspekter med miljömässiga, kollegiala, pedagogiska och kliniska egenskaper i den kliniska praktiken. Den här formen av samverkan av lärande och praktik, professionell och personlig utveckling, överbygger avståndet mellan teori och praktik i arbetslivet. Den ömsesidiga

relationen mellan studerande och handledare är en viktig aspekt i handledningen men även förberedelse och organisering av praktikplatser är viktigt för den studerande eftersom denne då känner sig trygg och är säkrad kvalitet ifråga om möjligheter, tillhandahållande och stöd under praktiken. Undersökningen visade vidare att studeranden som är på praktik vill bli behandlade som individer och kollegor, därför är det viktigt med entusiasm och positiva attityder på praktik platserna. Handledarna borde också kunna motivera de studerande till att lära sig praktisk vård och kunna agera som förebilder, dessutom visade studien att sjukskötarens välmående och tillfredsställelse med jobbet förbättrades om de handledde studerande. De studerande måste även lära sig att reflektera och tänka kritiskt för att kunna utveckla nytt tänkande i framtiden som professionella sjukskötare.

Studerandehandledningen var i den här undersökningen främst genomförd i form av individuell handledning, grupphandledning inkluderades inte alls. Relationen mellan utbildning och praktik visade sig också vara bristfällig, vilket borde förbättras. (Jokelainen, Turunen, Tossavainen, Jamookeah & Coco 2010, s. 2854-2867).

Landmark, B. och Storm Hansen, G. och Bjones, I. och Bøhler, A. (2003) gjorde en studie där de undersökte vilka faktorer som sjuksköterskor definierade som inflytelserika när det gäller utvecklingen av kompetens och färdigheter i handledning. Studien gjordes i form av fokusgruppintervjuer som analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. I fokusgrupperna deltog 20 sjuksköterskor och målet med användningen av fokusgrupperna var att skapa ett diskussionsforum för sjuksköterskor där de kunde uttrycka idéer och erfarenheter knutna till deras roll som handledare för sjukskötarestuderande.

Resultatet av undersökningen delades in i tre huvudgrupper: didaktik, roll funktion och organisatorisk struktur. Till de didaktiska utmaningarna hörde sammanlänkning av teori och praktik, reflektion i praktiska situationer, bestämning av handlednings mål och utvärdering av studerandes prestation. Roll funktion hör ihop med subjektiva känslor av säkerhet och medvetenhet i undervisningssituationer, förmågan att särskilja mellan studerande och handledarroller, och betydelsen av att vara en förebild. Faktorer som hänför sig till kontakten mellan vård fakulteten och det kliniska fältet är kategoriserade som organisatoriska struktur faktorer.

Enligt sjuksköterskorna som var med i studien behöver de i sin roll som handledare hålla jämna steg med utvecklingen i vårdteori och utmana studerandes praktiska teori genom att stöda dem att reflektera i praktiska situationer. Sjuksköterskornas professionella relation med patienterna erbjuder en meningsfull erfarenhetsbaserad kunskap som formar

bakgrunden för deras interaktion med studeranden. Förenandet av teori och praktik har upplevts som en dynamisk process och sjuksköterskorna blir allt mera medvetna om behovet att överbygga klyftan mellan teori och praktik. Vidare ansåg sjuksköterskorna att det är viktigt att respektera studerandes mål. De didaktiska utmaningarna stimulerar sjuksköterskorna att utvecklas i rollen som kliniska handledare.

Kvaliteten av handledningen verkar vara influerad av sjuksköterskornas professionella självförtroende och självmedvetenhet i handledningssituationer. Sjuksköterskorna beskriver även situationer där de känt sig fångade mellan patienternas respektive studerandes behov och då kommer patienternas behov först. De sjuksköterskor som var med i studien framför att relationen mellan studerande och handledare har inflytande på den studerandes förmåga att lära, därför behöver en jämställd relation skapas. Sjuksköterskorna är även medvetna om att deras sätt att vara i praktiken har inflytande på attityderna och färdigheterna som utvecklas av den studerande.

En bra organisatorisk struktur är viktig för skapandet av god undervisning och undervisningssituationer på praktik fältet. Information från skolan till det kliniska området är av avgörande betydelse när det gäller planeringen av den studerandes handledning. Sjuksköterskorna påpekade att deras arbete är krävande och de saknar erkännande och tid för planering. (Landmark, Storm Hansen, Bjones & Bøhler 2003, s. 834-841).

Myall, M. och Levett-Jones, T. och Lathlean, J. (2007) har även de studerat handledares och studerandes erfarenheter av handledning under den kliniska praktiken. I deras artikel "Mentorship in contemporary practice: the experiences of nursing students and practice mentors" har de undersökt handledarens roll i nutidens sjukskötarpraktik i England. Datainsamlingsmetoden bestod av en internet enkät och en post enkät, enkäterna bestod av både kvantitativa och kvalitativa frågor. Det kvantitativa materialet analyserades med hjälp av statistik programmet SPSS och det kvalitativa materialet analyserades induktivt.

Resultatet visade att de studerande tyckte att det var viktigt att bli tilldelade en färdigt utsedd handledare, likaså var relationen mellan handledare och studerande viktig. En bra relation mellan handledare och studerande ansågs vara baserad på ömsesidig respekt och förståelse. De studerande ansåg att en bra handledare skulle vara stödjande, hjälpsam, kunnig, erfaren, entusiastisk för sin roll och engagerad i sina studerande. 87 % av de studerande tyckte att de hade haft en bra relation till sin handledare under sina praktikperioder. Hur mycket tid de studerande spenderade med sin handledare ansågs

också spela in när det gäller kvaliteten på deras praktik upplevelse. Att få möjlighet till kvalitetstid med sin handledare ansågs som en nödvändighet.

När det gäller handledarnas egna erfarenheter av handledningen framgick att de verkade förstå naturen och syftet med deras roll och vikten av att stödja den studerande under deras praktik. 57 % av handledarna som deltog i studien ansåg att de jobbade tre till fyra av fem skift med studerande. Vikten av att välkomna en studerande till en ny praktikplats avspeglades i förberedelsen. 92 % av handledarna menade också att handledaren blivit utsedd innan den studerande inleder sin praktik. Bedömningen av den studerande ansåg 97 % av handledarna vara en kritisk beståndsdel av handledarskapet, de ansåg även att en kontinuerlig bedömning var viktig. En del handledare tyckte att de fick en möjlighet att hålla sig ajour med sina egna kliniska färdigheter och kunskap när de var handledare. Handledarskapet rapporterades också vara belönande och gav en stor känsla av arbetstillfredsställelse. Dock ansåg också över hälften av de tillfrågade att de upplevde begränsningar i sin handledarroll och att de fått en ökad arbetsbörda i form av att fylla i de studerandes bedömningsdokument. (Myall, Levett-Jones & Lathlean 2007, s. 1834-1842).

Anderson, L. (2011) har undersökt sätt att utvärdera inlärningsmiljön och de studerandes erfarenheter. Studien erbjuder praktiska förslag för att förbättra kvaliteten på handledning för handledare och studerande. Målet med artikeln som hon skrivit var att erbjuda en översikt av huvudprinciperna och processerna som är involverade i handledningen av sjukskötarstuderande i den kliniska miljön. Anderson kom bl.a. fram till att vuxna lär sig bäst när man kombinerar teori och praktik i en atmosfär med ömsesidig respekt och tillit. Alla studerande behöver stöd och guidning från sin handledare, och praktiskt lärande i en klinisk miljö är i allmänhet sett som en bra tidsinvestering av studerande. Det är även viktigt att handledaren bekräftar den studerandes utvecklings behov och resultat.

Genom en gradvis exponering för möjligheter till lärande förväntas det att den första- och andra årets studerande skall utvecklas från att vara helt beroende av sin handledare till att mera självständigt öva sig med hjälp av endast stöd och guidning från handledaren. Det sista steget i handledningen omfattar förflyttningen av ansvar från handledaren till studeranden när kompetens och självständighet är uppnådda. Handledarna har ett undervisningsansvar att uppmuntra och understödja lärandet, dock måste den studerande ändå alltid ta ansvar för sin egen inläring. Det är viktigt för handledaren att denne är medveten om att alla individer lär sig på olika sätt och genom att förstå hur vuxna lär sig kan handledaren möta de individuella inlärningsbehoven, vilket kan vara användbart när

han/hon planerar den studerandes praktik. Framförhållning är viktigt för handledaren i fråga om att kunna skapa en effektiv relation till den studerande. Slutligen är det även viktigt att utvärdera effektiviteten i handledningen som ett medel för att förbättra kvaliteten på den studerandes inlärningsupplevelse. (Anderson 2011, s. 48-56).

Bengtsson, M. och Kvarnhäll, J. och Svedberg P. (2011) skriver om svenska sjuksköterskors upplevelser av handledningsprocessen vid sjuksköterskestuderandes verksamhetsförlagda utbildning. Europaparlamentets direktiv på sjuksköterskeutbildningen har bidragit till ökat fokus på handledningsprocessens innehåll och kompetenskrav på handledande sjuksköterskor. Riktlinjerna syftar till att skapa förutsättningar för den studerande att uppnå utbildningens mål och tydliggöra handledande sjuksköterskors roll under praktiken. Undersökande kvalitativ design med inspiration från Grundad teori (GT) metod genomfördes mellan 2008 och 2009 för att beskriva sjuksköterskors upplevelser av handledningsprocessen. GT i enlighet med Strauss och Corbin avser att studera sociala processer och människors upplevelser av verkligheten. Urvalet bestod av femton sjuksköterskor med handledarerfarenhet av sjuksköterskestudenter under praktiken. Intervjuer användes som datainsamlingsmetod.

Resultatet som kom fram var att kärnkategorin som identifieras benämns som en utvecklande och stimulerande handledningsprocess och beskriver handledande sjuksköterskors upplevelser av handledningsprocessen som givande, inspirerande, lärorik och utmanande. Handledande sjuksköterskor upplevde dock otillräckligt med tid för handledningsprocessen, vilket bidrog till stress. Flera studier bekräftar att tiden är en viktig faktor för att skapa lärandemiljöer som främjar den studerandes möjligheter att förvärva ny kunskap och utvecklas i sin kommande yrkesroll. En handledningsmodell där handledande sjuksköterskor inte behöver ansvara för både handledningsprocessen och patientarbetet hade sannolikt bidragit till en mer lärorik och tidsanpassad praktik. Handledarna upplevde reflektion som väsentligt för den studerandes kunskapsutveckling, men tid för reflektion saknades. Det kom även fram att reflektionen är betydelsefull även för handledande sjuksköterskor för att handledningsprocessen ska upplevas som givande.

För att skapa lärorika utbildningsperioder för studeranden är det viktigt att handledande sjuksköterskor får stöd från organisationen och erbjuds kontinuerlig utbildning i studerandehandledning. En fungerande relation bidrog till att handledaren var mer tillåtande mot den studerande, medan en sämre relation ökade osäkerheten kring den studerandes kunskap och förmåga. Bristande kommunikation mellan handledande

sjuksköterskor och studeranden kan vara vilseledande och medverka till orealistiska förväntningar hos studeranden.Handledningsprocessen upplevdes som ett viktigt kunskapsutbyte mellan handledande sjuksköterskor och studeranden, där de under optimala förutsättningar lär sig av varandra. Den upplevdes också som lärorik genom att studeranden bidrog med ny kunskap och gav handledande sjuksköterskor möjlighet till reflektion över egna omvårdnadsinsatser. Handledarna upplevde att det var en utmaning i att få svagare studeranden att växa och känna trygghet i sin kommande yrkesroll. Sammanfattat visar resultatet att handledande sjuksköterskor upplevde handledningsprocessen som utvecklande och stimulerande om möjlighet till tid, fungerande relation mellan handledare, studeranden och medarbetare, kunskap och bekräftelse fanns tillgänglig. (Bengtsson, Kvarnhäll & Svedberg 2011, s. 47-51).

Ruth-Sahd, L.A (2003) har skrivit en artikel om reflektion under praktik. Studien är en kritisk analys och i den har man undersökt data-baserade studier som gett en översikt över reflektiv praxis, diskuterat gemensamma teman som framkommit i studierna, och identifierat konsekvenser för reflektiv praktik inom sjuksköterskeutbildningen. I studien har också praktiska konsekvenser diskuterats för att främja reflektion i den pedagogiska processen för vård och för att uppmuntra sjuksköterskelärare att utöva reflektion som ett sätt att granska och förbättra sina undervisningsmetoder.

Reflektiv praxis är ett populärt inslag i sjuksköterskeutbildningen. Reflektion är ett lärande verktyg med konsekvenser för undervisningens läroprocess. I studien framkom det att handledande sjukskötare har potential att underlätta reflekterande praxis på båda sina elever och sig själva. När handledare upprätthåller ett förtroende, skapar ett samarbete och en relation med studeranden fokuserar på läroprocessen i utbildningen, engagera studeranden både kognitivt och har tillräckligt med tid, kommer de studerande att vara redo för reflektion.

Flera studier som granskats i artikeln noterade hur experthandledare inom praktiken som utövat reflekterande praktik fann att det påtagligt påverkar praktiken. Innan handledande sjukskötare kan underlätta reflekterande praktik för studeranden, måste de först tro på värdet av reflekterande praktik och sedan agera som förebilder för sina studenter och kollegor.

Reflektion är en effektiv undervisningsmetod som underlättar bedömningen av tidigare erfarenheter och underliggande antaganden, och hjälper sjuksköterskehandledare att identifiera vad som styr deras praktik. Reflektion hjälper till att minska klyftan mellan teori

och praktik. Handledande sjukskötare måste kartlägga vilka metoder för reflektion som kommer att främja praktiken i omvårdnaden. (Ruth-Sahd, L. A 2003, s. 488-497).

5.3 Sammanfattning

Det som kommit upp i de flesta av artiklarna som använts som tidigare forskning är förhållandet mellan handledare och studerande. Förhållandet anses vara en mycket viktig grund för den studerandes inläring samtidigt som det underlättar för handledaren i bedömningen av studeranden om förhållandet varit bra. En annan sak som framkommer i flera artiklar är hur viktigt det är med stöd, både stöd för den studerande så att denne känner sig som en i arbetsgruppen och också stöd för handledaren. Handledaren behöver stöd i bedömningssituationer och framförallt om det är frågan om att underkänna en studerande. För att handledaren skall kunna ge studeranden stöd är det bra med erfarenhet och stöd och förståelse från arbetskollegor, dessutom framhålls det som viktigt att vara förberedd inför att en studerande kommer.

Svårigheter och problemområden som främst kommer upp är att handledarskapet ofta innebär ett ökat ansvar, tidsbrist och en ökad arbetsbörda. Det uppstår även svårigheter i och med att alla studerande lär sig på olika sätt samt då handledaren måste underkänna en studerande. Ändå upplever flera handledare att det är utvecklande och stimulerande att vara handledare och att man lär sig av den studerande. Slutligen lyftes reflektionen fram i flera artiklar som ett utmärkt medel för en ökad inläring. Även för handledaren är reflektionen ett bra hjälpmedel i fråga om att utveckla handledarskapet.

6 Undersökningens genomförande

I denna studie har intervju använts som datainsamlingsmetod och innehållsanalys som dataanalysmetod, dessa förklaras i detta avsnitt. Undersökningens material och en kort etisk diskussion beskrivs och till sist följer undersökningens praktiska genomförande.

6.1 Undersökningens material

I SuperNurse Botnia 2 projektet har en grupp studeranden följts upp över hela studietiden. I en enkätundersökning som gjordes för att kartlägga studerandes erfarenheter av klinisk handledning efter sin första praktik fick man namn på alla handledare som hade handlett under praktiken. Kliniska handledare i Västerbotten och Österbotten, som fungerat som handledare under studerandes första praktik, grundpraktiken, blev intervjuade. Sammanlagt deltog ca 155 studeranden och 90 kliniska handledare i Västerbotten och i Österbotten. Hela regionen var representerad från Kronoby i norr till Kristinestad/Närpes i söder. Forskarna har i denna studie har fått tillgång till intervjumaterialet genom projektet.

I tillvägagångssättet för handledare som blev intervjuade följde man kvalitativa studier och försökte maximera olikheterna utgående från olika kriterier. Av 15 stycken intervjuade i Österbotten skulle ca hälften vara finsk- och svenskspråkiga, andra urvalskriterier var ålder, kön, arbetslivserfarenhet, utbildning och geografisk spridning. Handledare valdes ut från stad, landsbygd och glesbygd samt från olika vårdinrättningar, bäddavdelning, äldreboende, demensboende osv. Forskningsetiken beaktades genom att en anhållan med teman skickades till ledande tjänstemän för godkännande. Försökspersonerna fick också samma information skriftligt. I informationen stod det bland annat att intervjuerna kommer att bandas, hur man kommer att behandla bandinspelningen och hur materialet kommer att redovisas. Tid för intervju med handledarna bokades och intervjuerna genomfördes på arbetsplatsen. Intervjuerna räckte mellan 60-90 minuter. Alla personer som kontaktades ville ställa upp för en intervju. (Personlig kommunikation 11.07.2012; Hilli & Sandvik 2012, s. 38-40).

6.2 Intervju som metod

I en forskning kan man använda sig av intervjumaterial som man kan analysera för att få fram intressanta fakta. Intervjuer och enkäter, dvs. frågeformulär, är tekniker för att samla information som bygger på frågor. Med intervjuer menar man vanligtvis sådana som är personliga i den meningen att intervjuaren träffar intervjupersonen och genomför intervju, men intervjuer kan också genomföras via t.ex. ett telefonsamtal. Det finns en mängd olika variationer av intervjuer och enkäter, många tillkomna för speciella behov. (Patel & Davidsson 2003). Olika typer av intervjuer kan vara t.ex. gruppintervjuer, kliniska

intervjuer, anställningsintervjuer, journalistiska intervjuer, narrativa intervjuer osv. (Trost 2005, s. 24-27). Beroende på vilket syfte man har med studie kan man använda sig av kvalitativa intervjuer eller kvantitativa intervjuer. Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta ett mönster så skall man göra en kvalitativ studie. Kvalitativa intervjuer utmärks bland annat av att man ställer enkla och raka frågor och på dessa enkla frågor får man komplexa svar, innehållsrika svar. (Trost 2005, s. 7-14). Intervjun går bland annat ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har, hur den intervjuades föreställningsvärld ser ut. (Trost 2005, s. 23).

Anonymitet och konfidentialitet är viktigt att behandla när det handlar om intervjuer eller enkäter som bygger på frågor. Vi måste hänvisa till individernas villighet att svara på frågorna. Vi måste även klargöra syftet med intervjun och ge individerna all information förrän de börjar svara på frågorna i intervjun. Intervjuer kan vara strukturerade eller ostrukturerade. I en intervju kan man också använda sig av öppna frågor, utan fasta svarsalternativ eller frågor med fasta svarsalternativ. (Trost 2005, s. 69-72).

Fördelarna med att använda sig av intervjumetod är flera. En stor fördel är dess flexibilitet. En skicklig intervjuare kan följa upp idéer, sondera svar och gå in på motiv och känslor på ett sätt som är omöjligt i en enkät. Problem finns dock med intervjuer också, ett problem är att intervjuer kan ta lång tid att utforma och göra. (Bell 2005, s. 158). Att intervju är ingen lätt uppgift heller, många forskare har svårt att hitta balansen mellan objektivitet och att få den som blir intervjuad att känna sig lugn och trygg i situationen. Konkret information om undersökningens vikt, och ett professionellt uppträdande under själva intervjun utgör en god hjälp. (Bell 2005, s. 168-169).

6.3 Innehållsanalys som metod

Med hjälp av innehållsanalys kan forskaren analysera innehållet i dokument. Innehållsanalysen kan tillämpas på vilket dokument eller vilken slags text som helst, t.ex. skrift, ljud och bilder. (Denscombe 2009, s. 307). Enligt Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1998, s. 3) är innehållsanalysen en process som används för att analysera dokument systematiskt och objektivt. När man använder sig av innehållsanalys är målet att bilda en modell för att beskriva ett fenomen i begreppsmässig form. Innehållsanalysen kan vara endera induktiv eller deduktiv, med induktiv innehållsanalys menas att begreppen är

härledda från materialet medan deduktiv innehållsanalys används när analys strukturen är operationaliserad på basis av tidigare kunskap. (Kyngäs & Vanhanen 1998, s. 3). Innehållsanalysens objekt är kommunikationsinnehållet och detta måste vara meningsbärande för att innehållsanalysen skall kunna vara meningsfull inom vårdforskningen. Analysen skall knytas till någon teori, en deldisciplin eller ett bestämt problemområde då man vill analysera kommunikationsinnehållet. (Eriksson 1991, s. 299). Innehållsanalys är inte bara ett insamlings- och klassificeringssätt, där saker som påminner om varandra samlas ihop, utan den utvecklar även vår förståelse av kommunikation. Före forskaren börjar analysera måste han besluta om han endast analyserar det som klart uttrycks i dokumenten eller om han också analyserar dolda budskap. (Kyngäs & Vanhanen 1998, s. 4-5).

Innehållsanalysen följer vanligen en logisk och ganska enkel procedur där det första steget innebär att man väljer ut ett lämpligt dokument eller textavsnitt som man sedan bit för bit bryter ner i mindre enheter. Sedan utarbetar man väsentliga kategorier för analysen av materialet som man har. Därefter kodar man enheterna så att de stämmer överens med kategorierna. Om man sedan vill kvantifiera innehållet så kan man räkna t.ex. antalet gånger som enheterna dyker upp i materialet. (Denscombe 2009, s. 307-308). Innehållsanalysen är en tidskrävande process och Kyngäs & Vanhanen beskriver den induktiva innehållsanalysen i tre steg: förenkling, gruppering och abstraktion. Med förenkling menas att uttryck som hör till forskningsuppgiften kodas från materialet. Vid gruppering samlar forskaren ihop de saker från de förenklade uttrycken som ser ut att höra samman, medan han sedan i abstraktionen formar med hjälp av en översikt en beskrivning av föremålet för studien. Abstraktionen kan bestå av flera underkategorier, några överkategorier och sedan en sammanfogande kategori. (Kyngäs & Vanhanen 1998, s. 5-7).

Styrkan med innehållsanalysen ligger i att den gör det möjligt att kvantifiera innehållet i en text medan begränsningen ligger i att den har en benägenhet att lyfta ut enheterna och deras betydelse från det ursprungliga sammanhanget (Denscombe 2009, s. 308).

6.4 Etisk diskussion

Det intervjumaterial som respondenterna fått till förfogande för den här forskningen behandlas konfidentiellt. Intervjudeltagarna förblir anonyma, i forskningen kommer varken namn, ålder, kön, arbetsplats eller nationalitet fram. Intervjumaterialet har använts enbart

till den här forskningen och det är endast respondenterna som har haft tillgång till materialet. Respondenterna har efter bästa förmåga analyserat intervjumaterialet utan att förvränga resultatet genom egna tolkningar.

6.5 Undersökningens praktiska genomförande

Tidigare forskning har sökts både manuellt och via databas, främst genom Ebsco och Cinahl. På Ebsco användes sökorden mentor, clinical practice och nursing, sökningen begränsades till åren 2005-2012 och gav då 16 träffar, årtalen begränsades i sökningen för att respondenterna ville ha så ny forskning som möjligt. På Cinahl söktes artiklar mellan åren 2000-2011 med sökorden mentorship, nurse och clinical practice, sökningen gav då 393 träffar. Övriga sökord som också använts är supervisor, mentoring, preceptor, handledning och handledarskap. Av de databassökta artiklarna valdes nio stycken ut. Manuellt söktes artiklar i vårdvetenskapliga tidningar så som Vård i Norden, Hoitotiede och Tutkiva hoitotyö. Av de manuellt sökta artiklarna valdes en artikel ut. Totalt tio artiklar valdes ut och de ansågs vara relevanta för studien och det syfte och de frågeställningar som denna har. Forskningsområdet visade sig vara stort vilket underlättade sökningen efter relevant forskning.

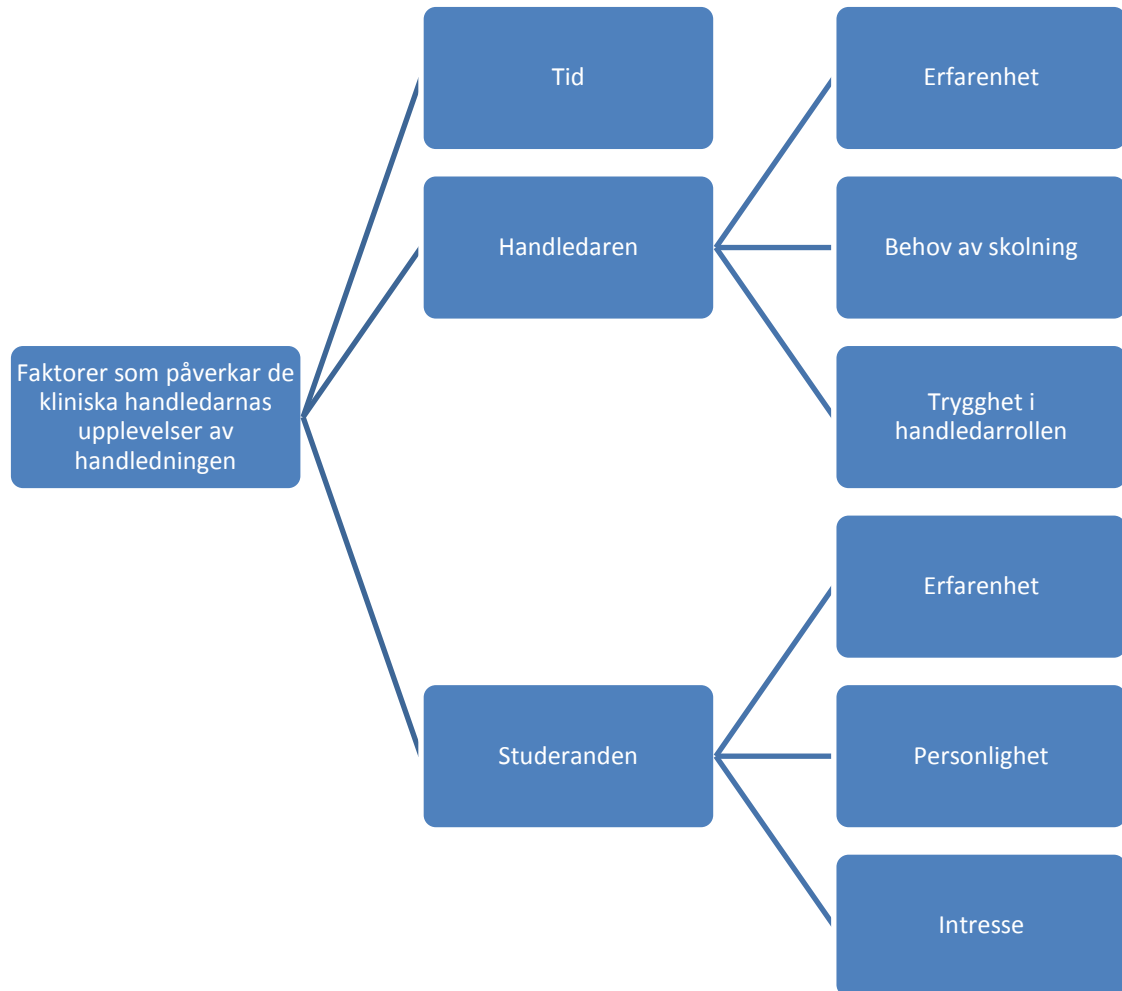
Intervjuerna som använts i den här studien fick respondenterna tillgång till genom SuperNurse Botnia 2 projektet. Intervjuerna var färdigt utskrivna i textformat och analyserades med hjälp av innehållsanalys. Intervjufrågorna som ställdes till informanterna kan ses i bilaga 1. Respondenterna läste igenom intervjumaterialet många gånger och bröt ut nyckelord och meningar av betydelse ur materialet. Dessa nyckelord kom så småningom att bilda olika kategorier och underkategorier. Resultatet redovisades genom överskådliga bilder av kategorierna samt i textform. Därefter tolkades resultaten av studien mot de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen. Studien granskades slutligen kritiskt med hjälp av Larssons kvalitetskriterier och i den avslutande diskussionen framhöll respondenterna de viktigaste aspekterna som kommit fram i studien.

7 Resultatredovisning

I den här delen av forskningen har en resultatredovisning gjorts av de intervjuer som analyserats med hjälp av innehållsanalys. Av innehållsanalysen framkom olika huvudkategorier, kategorier och underkategorier som svarar på frågeställningarna som ställts till forskningen. Den första huvudkategorin **faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen** består av tre kategorier: **tid**, **handledaren** samt **studeranden** medan den andra huvudkategorin **tillämpningen av handledningen i praktiken** består av två kategorier, **studerandes inlärningsbehov** och **handledningsteknik**. Kategorierna innehåller ännu underkategorier som markerats med fet och kursiverad stil. Citat har lagts till för att belysa förståelsen av resultatet, citaten är direkt tagna ur intervjumaterialet.

7.1 Faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen

Med hjälp av innehållsanalysen kom tre kategorier fram: **tid**, **handledaren** samt **studeranden**. Dessa kategorier och deras underkategorier framkommer i figur 1.

Figur 1. Faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen.

7.1.1 Tid

I den första kategorin **tid** kom det fram att handledarna upplevde att de behöver få mera tid för handledningen och de upplevde det som en stor nackdel att de inte får extra tid för handledningen av studerande eftersom studerande lätt lämnar vid sidan om då tiden inte räcker till.

”...det som man nu skulle behöva få så är ju mera tid för handledningen.”

”...vi är här för våra åldringar och de kommer alltid i första hand.”

Handledarna upplevde vidare att de inte känner sig tillgängliga för studeranden då tiden inte räcker till. De tyckte att de inte har tid att förklara och övervaka olika vårdmoment och när de inte hinner med litar de inte på vad studerande kan.

”Jag har inte tid att stå och förklara. Jag har inte tid att stå och titta på när någon drar upp en spruta...”

Det framkom även att det ibland inte finns tid att hinna bekanta sig med olika saker tillsammans med studerande och det beror även på tiden hur mycket studerande hinner öva på olika saker.

7.1.2 Handledaren

I kategorin **handledaren** framkom tre underkategorier: *erfarenhet, behov av skolning* och *trygghet i handledarrollen*.

I underkategorin *erfarenhet* framkom det att handledarna fått börja handleda studerande nästan med det samma de började jobba. De som handlett både manliga och kvinnliga studerande upplevde inte att handledningens genomförande påverkades av om studeranden var en man eller en kvinna.

I den andra underkategorin *behov av skolning* kom det fram att en av de handledare som blev intervjuade hade någon ytterligare skolning i handledning eller pedagogik. De övriga upplevde alla att det skulle vara bra med skolning inom området men att andra mera praktiska skolningar som berör det de jobbar med intresserade mera om de fick välja. Det som de upplevde sig behöva skolning i var hur de skulle knyta ihop det praktiska med teorin som de studerande lärt sig i skolan.

”...all utbildning är bra men man har olika stora intressen för olika, man väljer då vet du mera konkret, sjukvård, cancervård som man har som just en högre prioritet än det här med handledning, ärligt sagt.”

I underkategorin *trygghet i handledarrollen* kom det fram lite olika resultat. En del av handledarna upplevde att de kände sig rätt så trygga medan någon tyckte att de inte alls kände sig trygga. De som kände sig trygga i rollen upplevde att de alltid hade någon annan att få stöd av och diskutera med ifall de kände sig osäkra. De upplevde även att de ger det de har åt studerande och insåg att de inte kan ge mera än vad de kan. De som upplevde att de inte kände sig så trygga i sin roll som handledare tyckte att de saknade kunskapen om hur de skall lära ut och förmedla sin kunskap till studerande.

”Trygg på det sättet känner man ju sig för att man vet vad man håller på med.”

7.1.3 Studeranden

I kategorin **studeranden** framkom tre underkategorier: *erfarenhet*, *personlighet* samt *intresse*.

I underkategorin *erfarenhet* kom det fram lite olika sätt hur handledarna tar reda på den studerandes kunskapsnivå och erfarenheter. De flesta gjorde det ändå genom att fråga den studerande, gärna ville handledarna veta studerandens erfarenhet redan första dagen eller veckan. Någon av handledarna satte inte ner så mycket tid på att ta reda på studerandes erfarenheter utan frågade bara lite snabbt medan någon annan upplevde att de ganska snabbt ser vad som fungerar och vad den studerande kan.

”Man frågar ju vad de har alltså vad de kan och vad de gjort tidigare...”

”Kyllä senkin huomaa siinä muutamassa päivässä että mikä toimii ja mikä ei...”

”...det är ju jätteviktigt att man får reda på det från första dagen egentligen som studerande är på plats.”

I underkategorin *personlighet* kom det framförallt fram att studerande idag måste vara väldigt framåt och att de studerande som är blyga och inte riktigt tar för sig lätt lämnar lite vid sidan om. Studerande behöver också försöka vara mångsidiga och öppna inför att lära sig nya saker. Att ha en god människokänedom lyftes också fram som en bra egenskap att ha som blivande sjukskötare.

”Studenterna måste vara jätteframåt nu, de måste själv verkligen ta för sig.”

”Se avoimuus ihmisiä kohtaan, eri tilanteita kohtaan ja rohkeus tehdä asioita joista on epävarma myöskin vaikka kokee sen tosi vaikeaksi..”

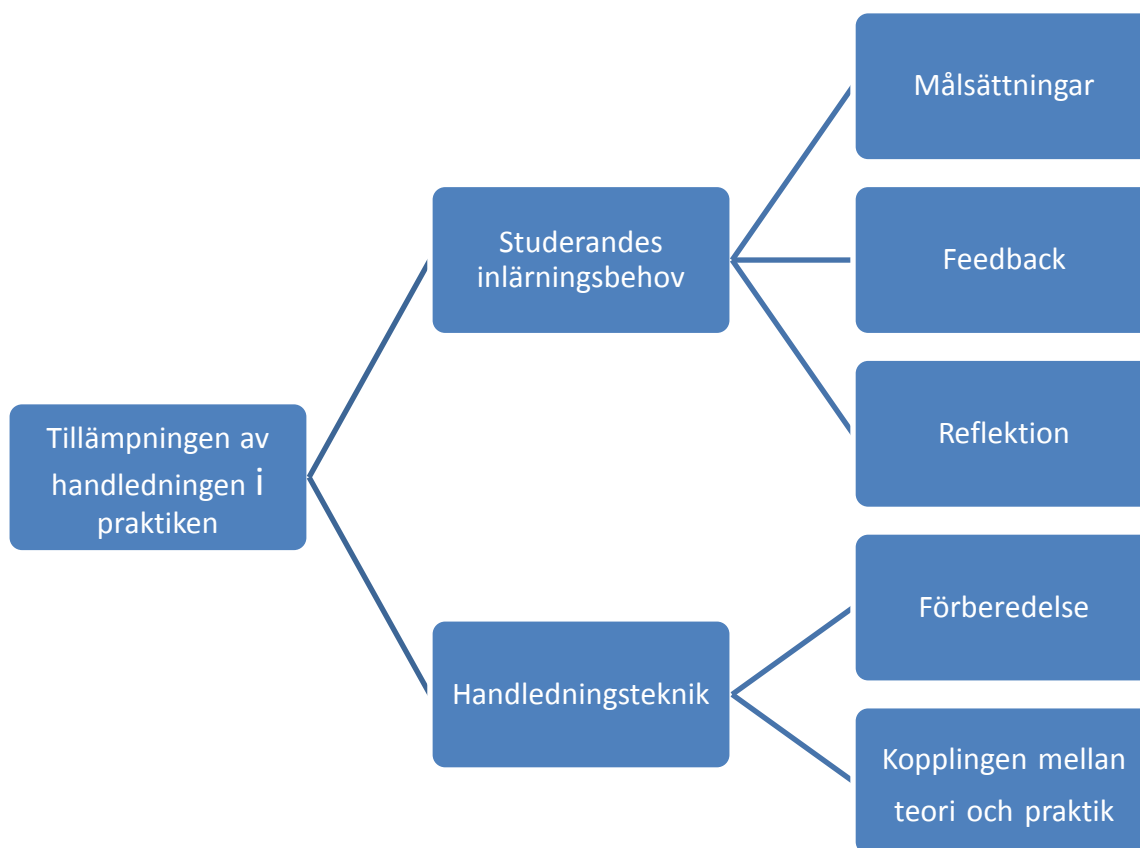
”Ja justiin tämä ihmistuntemus, sekin tekee oppilaasta hyvän sairaanhoitajan.”

I den tredje och sista underkategorin *intresse* framkom det att det är viktigt att studerande är intresserade av att lära sig på praktiken även om det inte riktigt är det område som han/hon vill jobba inom som färdig sjukskötare.

”Tietysti se on aina opiskelijasta itsestä kiinni myös että miten kiinnostunut hän on asioista, näistä asioista mitä me niinku tehdään...”

7.2 Tillämpningen av handledningen i praktiken

Med hjälp av innehållsanalysen kom två kategorier fram som var centrala för vår frågeställning: **studerandes inlärningsbehov** och **handledningsteknik**. Dessa kategorier och deras underkategorier framkommer i figur 2.

Figur 2. Tillämpningen av handledningen i praktiken.

7.2.1 Studerandes inlärningsbehov

I första kategorin **studerandes inlärningsbehov** kom det fram att handledare inte alltid eller lite grann reflekterar eller diskuterar med studeranden kring studerandes inlärningsbehov.

”Nej, alltså jag lär ju ut vad som finns att lära ut här, något annat kan jag ju inte göra i princip.”

"...och inte frågar jag att ska du lära dig det, utan det gör vi bara helt enkelt så det lär hon sig."

"Ja lite grann i alla fall."

I innehållsanalysen kom det också fram att om inlärningsbehoven diskuteras eller inte beror på om studerande själv berättar om sina inlärningsbehov eller inte. Det kom fram att skillnader mellan olika studeranden och deras personlighet avgör om studerandes inlärningsbehov diskuteras eller inte. Vidare kom det också fram att det också beror på ifall handledaren är aktiv i kontakten med studeranden eller inte.

"Et se riippuu paljo persoonasta...ja niitä on laidasta laitaan. Ja samoin se riippuu kyllä aika paljon opettajastakin sitten... että onko opettaja aktiivisesti yhteydessä tänne, vai ei..."

I kategorin **studerandes inlärningsbehov** framkom tre underkategorier: ***målsättningar, feedback och reflektion.***

I underkategorin ***målsättningar*** framkom det att målsättningar nog oftast diskuteras men ibland beror det mer på studerandes initiativ än att de går igenom systematiskt. Det kom också fram att de inte alltid diskuteras direkt i början av studerandes praktiktid. Vidare framkom det också att studerande inte alla gånger talar om sina målsättningar även om handledaren gärna skulle vilja ta del av dem redan i början av praktiktiden. De flesta handledare upplevde att det är viktigt att studerandena har mål.

"Det är nog kanske mest på studerandes initiativ tycker jag. Men om inte de här målsättningarna börjar synas så då frågar jag nog efter dem, som att har du dem och sådär..."

"...det blir nog så att man får koncentrera sig på det praktiska arbetet först och förklarande."

"...jag brukar fråga nästan den första dagen att om de har skrivit sina målsättningar för att jag skulle vilja se dem, men ibland så har det tagit up till två veckor innan de har skrivit dem och det tycker jag att är lite för länge."

"Kyllä se on tosi tärkeä sekin, että opiskelijalla on jotain tavoitteita"

I den andra underkategorin ***feedback*** framkom det att feedbacken som ges åt studeranden oftast ges vid sidan om arbetet istället för i de aktuella situationerna. Feedback ges dock

kontinuerligt av de flesta handledare medan en del inte ger feedback om inte studerande själv frågar efter den, även om handledarna anser att det är viktigt med feedback.

”Och så kommer det ju feedback också vid en utvärdering, men jag tycker att det är fel att spara det till sist, feedback måste man ge kontinuerligt hela tiden.”

”Ibland kan... glöms det bort, ibland blir det som att, men ibland är det som i allt hela tiden.”

”Rehellistä palautetta pitää aina antaa, että hän tietää missä mennään.”

”Nej, jag har inte gjort det om de inte har frågat.”

Handledare upplever också att det blir mera feedback och diskussion kring studerande ifall det är systematiskt upplagt, t.ex. med en inplanerad mellanvärdering.

”Ja, det blir liksom klarlagt då, bättre.”

I den tredje underkategorin **reflektion** framkom det att tid är en avgörande faktor som påverkar om handledaren reflekterar med studerande kring praktiken eller inte. Ifall inte tid finns kan reflektionen med studeranden ofta utebli. Handledare upplever också att en metod för att sätta sig ner med studerande och kritiskt tänka igenom en situation saknas. Det framkom också att reflektion är något som görs individuellt med studeranden istället för i grupp samt att en del av handledarna tyckte att reflektionen kom in kontinuerligt i arbetet på avdelningen tillsammans med studeranden.

”Och det är väl också en del i det här att om man inte har tid så kan man inte heller ta den här reflektionstiden och förklara.”

”...det är en sak mellan studeranden och handledaren. Inte har vi haft i grupp, inte alls som jag minns.”

”Sådana diskussioner kommer hela tiden och det kommer i personalgruppen också.”

I samband med reflektionen framkom det också att handledare tycker att de själva lär sig saker i samband med handledningen av studeranden, vilket bidrar till ömsesidigt lärande. Handledare tycker också att det är givande att följa med i deras utveckling under handledningen.

7.2.2 Handledningsteknik

I den andra kategorin **handledningsteknik** kom det fram att handledare inte alltid är säkra i sin pedagogiska lärarroll.

I kategorin **handledningsteknik** framkom två underkategorier: *förberedelse* och *kopplingen mellan teori och praktik*.

I underkategorin *förberedelse* framkom det att handledare förbereder sig inför att studerande skall komma på praktik genom att de får information om vad som skall gås igenom med studeranden, vad de skall lära sig på praktiken och vad deras syfte med praktiken är. Handledare förbereder sig också inför att få studerande genom att de läser ett papper om den studerande som de får. Handledare tar reda på studerandes kunskaps- eller kompetensnivå genom att fråga.

”Det enda är ju att...xxx ger oss information vad vi ska gå igenom, och det brukar man hinna läsa igenom för att se vad vi ska gå igenom, vad de ska lära sig, vad är syftet för deras praktik.”

”Tarkaillemalla.... tietysti... ja kyselemällä.”

I den andra och sista underkategorin *kopplingen mellan teori och praktik* framkom det att det ofta saknas teoretiska kunskaper för handledare om vad en studerande skall lära sig. Teori kommer dock fram under praktiktiden under nästan varje arbetsmoment. Handledare har ibland svårt att medvetandegöra studeranden kopplingen mellan teori och praktik. I vissa fall upplevde handledarna att skolans teori inte stämde överens med den teori de har på fältet.

”Jo, men det händer, det sker just i det här arbetstillfället kan man säga, att det är sådant här ständigt att jag pratar om just varför och...”

”...det sker nog faktiskt så omedvetet att inte är det liksom så att jag tänker att nu ska vi relatera till teorin nu då vi gör det här, utan det finns bara där.”

”...on tärkeää että koulullakin on tämä teoria ajan tasalla.”

8 Tolkning

I det här avsnittet tolkas resultaten av studien mot de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen. Tolkningen är uppbyggd enligt de kategorier som presenterades i resultatet.

8.1 Faktorer som påverkar de kliniska handledarnas upplevelser av handledningen

För att göra texten mera överskådlig och lättläst har respondenterna delat upp tolkningen med hjälp av underrubriker enligt de tre kategorierna **tid**, **handledaren** och **studeranden** som framkom i resultatet.

8.1.1 Tid

I den första kategorin tid framkom att tiden oftast inte riktigt vill räcka till för att handleda studeranden. Handledarna känner sig otillräckliga då de känner att de inte riktigt vill hinna med både patienter och studeranden. Tiden avgör också hur många olika vårdmoment den studerande får se och öva på under sin praktiktid. Bengtsson, M. och Kvarnhäll, J. och Svedberg P. (2011) kom i sin forskning fram till att handledarna upplever otillräckligt med tid för handledningen vilket i sin tur leder till stress. En handledningsmodell där de kliniska handledarna inte behöver ansvara för både handledningen och patientarbetet skulle förmodligen ge en mera lärarik och tidsanpassad praktik för studeranden.

8.1.2 Handledaren

Den andra kategorin handledaren bestod av tre underkategorier: *erfarenhet*, *behov av skolning* och *trygghet i handledarrollen*. I underkategorin *erfarenhet* kom det fram att de flesta av handledarna inte hade haft någon lång arbetserfarenhet när de började handleda studeranden, utan det var något som de fick börja med ganska omgående. Handledarna tyckte inte heller att det var någon större skillnad att handleda manliga studeranden i jämförelse med kvinnliga. Enligt Benner (1993) går man igenom fem olika erfarenhetsstadier i sin utveckling i yrkesrollen och hon menar vidare att en person med mera erfarenhet generellt har mera kunskap. I den andra underkategorin *behov av skolning* framkom det att ingen av handledarna gått på någon skild skolning för handledarskapet. En del av handledarna tyckte att det skulle vara bra med skolning för att lättare kunna knyta

ihop teorin med praktiken men att skolningen i sådana fall borde gå på betald arbetstid. Vissa handledare upplevde också att de hellre går på någon skolning som berör det konkreta arbete de gör istället för handledarskolning. Enligt Pritchard, E. och Gidman, J. (2012) upplever många handledare att de är oförberedda och saknar självförtroende i sin roll som handledare. Landmark, B. och Storm Hansen, G. och Bjones, I. och Bøhler, A. (2003) har gjort en forskning där det kommer fram att handledarna idag blir allt mera medvetna om att klyftan mellan teori och praktik borde överbyggas under studerandes praktik på fältet. Det kom även fram att en fungerande kommunikation mellan skolan och praktikfältet är a och o för att handledarna skall kunna planera handledningen på bästa sätt. Enligt Bengtsson, M. och Kvarnhäll, J. och Svedberg P. (2011) behöver även de kliniska handledarna stöd från organisationen och erbjudas kontinuerlig skolning för att utvecklas i handledarskapet.

I den tredje och sista underkategorin *trygghet i handledarrollen* kom det fram resultat som pekade lite åt olika håll. En del av handledarna upplevde att de kände sig trygga i sin yrkesroll eftersom de tyckte att de behärskar sina arbetsuppgifter, medan andra inte alls upplevde sig som trygga i sin handledarroll. De som inte tyckte att de var trygga i handledarrollen upplevde att de saknade kunskap om hur de skulle lära ut och förmedla kunskap till studeranden. Enligt Tveiten (2010, s. 117) har handledaren makt i form av sin roll och funktion och därigenom ett ansvar när det gäller att uppnå syftet med handledningen. Moseley, L. G. & Davies, M. (2007) kom i sin forskning fram till att handledarna oftast upplever rollen som handledare positiv. Mänskliga aspekter av rollen är lätta att uppfylla medan de kognitiva aspekterna av rollen som handledare ställer till med mer svårigheter. De kognitiva faktorerna innefattar bl.a. att känna till den studerandes teoretiska studier, hålla sig ajour med utbildning, hitta på sätt att ge strukturerad feedback och kunna bedöma studerandes kunskap och uppförande.

8.1.3 Studeranden

Den tredje kategorin studeranden innehöll tre underkategorier: *erfarenhet*, *personlighet* och *intresse*. I underkategorin *erfarenhet* kom det fram att handledarna gärna vill veta vilken erfarenhet den studerande har redan de första dagarna. Handledarna tog främst reda på den studerandes erfarenhet och kunskapsnivå genom att fråga medan någon ansåg att de efter några dagar ser det ganska bra själva. Enligt Pritchard, E. och Gidman, J. (2012) ligger handledarnas huvudsakliga utmaning i att förstå sig på olika studerandes individuella behov och att kunna anpassa och utveckla strategier i deras läroprocess för att

kunna stödja dem effektivt. I underkategorin *personlighet* framkom det att studeranden måste idag vara väldigt framåt och ta för sig eftersom de annars lätt hamnar vid sidan om. Studeranden måste även vara öppna inför att lära sig nya saker och vara mångsidiga. Att ha en god människokänedom är något som hjälper den studerande i sin blivande yrkesroll. Gopee, N. (2008) belyser i sin forskning att den studerande har ett eget ansvar i att söka upp möjligheter till lärande och även till att få guidning under sin praktikperiod. Den studerande bör också själv rapportera dålig handledning ifall sådan förekommer. I den tredje och sista underkategorin *intresse* kommer det fram att den studerande bör visa ett intresse för att lära sig under praktiken även om praktikavsnittet är inom ett område som den studerande inte vill jobba med i framtiden. Enligt Pritchards och Gidmans (2012) forskning är det viktigt att den studerande får känslan av att höra till eftersom den påverkar den studerandes förmåga och motivationen att engagera sig i att lära sig på den kliniska praktiken.

8.2 Tillämpningen av handledningen i praktiken

Den andra delen av tolkningen har, liksom den första, delats upp med hjälp av underrubriker för att göra texten mera lättläst. Underrubrikerna är de samma som de kategorier, studerandes inlärningsbehov och handledningsteknik, som framkom i resultatet.

8.2.1 Studerandes inlärningsbehov

I kategorin studerandes inlärningsbehov framkom underkategorierna *målsättningar*, *feedback* och *reflektion*. I underkategorin *målsättningar* kom det fram att målsättningar är något som ingår i studerandes praktik och som handledare bör diskutera med sina studeranden. Hur mycket som diskuteras beror till stor del på studeranden själv och hans/hennes person eller om det finns tid att diskutera målsättningar med studeranden.

I underkategorin *feedback* kom det fram att feedback är något som är viktigt under en studerandes praktiktid och bör ges kontinuerligt åt studeranden. Feedback som ges bör både vara positiv och negativ. Det är viktigt att utvärdera effektiviteten i handledningen som ett medel för att förbättra kvaliteten på den studerandes inlärningsupplevelse menar Anderson (2011) Feedback som ges av handledare till studerande kan hjälpa studeranden att utvecklas i sina olika arbetsuppgifter under praktiken och i sin yrkesroll. Moseley &

Davies (2007) framhåller att om man skulle koncentrera sig på kognitiva och intellektuella faktorer i handledningen kunde det vara bra att handledare skulle kunna hitta på sätt att ge strukturerad feedback och kunna bedöma studerandes kunskap och uppförande.

I underkategorin *reflektion* framkom det att reflektion är en väsentlig och naturlig del som ingår i handledningen. Handledare bör ta sig tid att reflektera med studeranden kring olika händelser som sker under praktiken. Reflektionen är något som möjliggör utveckling. Ekebergh skriver att reflektionen har en betydelse i utvecklingen av ny kunskap och att den därför spelar en stor roll i lärandet och i mötet mellan den studeranden och handledaren. Ekebergh (2009). Enligt Ruth-Sahd, L.A. (2003) är reflektionen ett lärandeverktyg med konsekvenser för undervisningens läroprocess. Ruth- Sahd, L.A. menar att handledande sjukskötare har potential att underlätta reflekterande praxis på både sina elever och sig själva. Reflektion är en effektiv undervisningsmetod som underlättar bedömningen av tidigare erfarenheter och underliggande antaganden, och hjälper sjuksköterskehandledare att identifiera vad som styr deras praktik (Ruth-Sahd, L.A (2003).

8.2.2 Handledningsteknik

I kategorin handledningsteknik framkom två underkategorier *förberedelse* och *kopplingen mellan teori och praktik*. Underkategorin *förberedelse* visade sig vara något som var av vikt när handledare skulle introducera en ny studerande till praktikplatsen. Det är viktigt för handledare att förbereda sig när en ny studerande anländer till praktiken. Förberedelser kan se olika ut men viktigt är att handledare får eller tar reda på nödvändig information om studeranden innan hon/han anländer till avdelningen.

I underkategorin *kopplingen mellan teori och praktik* framkom det att handledare inte alltid har de rätta metoderna eller informationen för att kunna omvandla teoretisk kunskap till praktiskt kunnande. Handledare kan hjälpa och underlätta för studeranden att göra kopplingen mellan teori och praktik under olika arbetsmoment under praktiken. Landmark, B. och Storm Hansen, G. och Bjones, I. och Bøhler, A. (2003) skriver att förenandet av teori och praktik har upplevts som en dynamisk process och att sjuksköterskorna blir allt mera medvetna om behovet att överbygga klyftan mellan teori och praktik. Landmark, B. och Storm Hansen, G. och Bjones, I. och Bøhler, A. (2003) menar vidare att sjuksköterskor behöver i sin roll som handledare hålla jämna steg med utvecklingen i vårdteorin och utmana studerandes praktiska teori genom att stöda dem att reflektera i praktiska situationer.

9 Kritisk granskning

I det här kapitlet kommer studien att granskas kritiskt med stöd av Larssons (1994) kvalitetskriterier för kvalitativa studier. De kriterier som använts är etiskt värde, innebördsrikedom samt det pragmatiska kriteriet.

9.1 Etiskt värde

Larsson menar i sina kvalitetskriterier att intresset för att få ny kunskap måste jämföras mot behovet av skydd av de personer som deltagit i en studie enligt det Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets föreskrifter. Det framgår vidare i Larssons kvalitetskriterier att ett högt etiskt värde ofta minskar på kvaliteter i en forskning, det kan på så sätt uppstå en konflikt mellan validitet och etik. I fallstudier kommer forskaren ofta mycket nära de personer som deltar i forskningen och därför kan deltagarna lätt integritetsmässigt bli kränkta. Det vanligaste sättet att göra deltagarna i en studie oidentifierbara är genom att använda sig av anonymisering, man byter då ut namn på t.ex. personer och platser. Denna anonymisering kan dock lätt göra att resultatet delvis blir falskt eller otydligt framställt. Enligt Larsson är lögnen det största etiska brottet och man får som forskare inte heller dra förhastade slutsatser eller förvränga resultatet genom sina egna tolkningar. Slutligen menar han att man helt bör avstå från att göra en studie ifall resultaten blir falska på grund av etiska avseenden. (Larsson 1994, s. 171-172).

I den här studien har de etiska aspekterna främst tagits i beaktande vid hanteringen av intervjumaterialet, vid resultatredovisningen samt i tolkningen av resultaten. I studien framkommer inte intervjupersonernas namn, ålder, kön, arbetsplats eller nationalitet. Respondenterna har även efter bästa förmåga försökt se till så att inte egna tolkningar av intervjumaterialet förvrängt resultaten.

9.2 Innebördsrikedom

En avgörande kvalitet då man försöker gestalta något så att nya innebörder i en forskning framkommer är innebördsrikedomen enligt Larsson. Larsson menar vidare i sina kvalitetskriterier att vi måste beskriva fenomenen som de verkligen framträder för oss och bortse från alla teorier och fördomar som vi har om fenomenen. Det framkommer att man

borde gestalta en rik och fyllig beskrivning för att inte förlora analysen i innebörd. Nyttan i användningen av innebördsrikedomen ligger i att någon kan ta del av forskningen och använda den i sitt eget sammanhang. (Larsson 1994, s. 172-173).

Innebördsrikedomen i denna studie framkommer i analysen och tolkningen av intervjumaterialets resultat. Respondenterna har försökt beskriva innebörder enligt verkligheten och försökt ge en neutral beskrivning av resultaten som de direkt har upplevt.

9.3 Det pragmatiska kriteriet

Det pragmatiska kriteriet handlar om validitetskriterier där vikten läggs vid följderna av de resultat som kommit fram i en kvalitativ studie. Larsson hänvisar till Howe och Eisenhart som tagit fram ”externt värde” som ett av sina kriterier och med detta kriterium avser de ”det värde som forskningen har för praktiken”, dvs. vad forskningens resultat har för mening i det verkliga livet. Larsson klargör att det är viktigt att resultaten i en forskning är användbara. (Larsson 1994, s. 185-186).

De resultat som denna studie genererat är enligt respondenterna mycket användbara i verkligheten. Eftersom studien grundar sig på intervjuer belyser resultaten de kliniska handledarnas verkliga upplevelser och med hjälp av den här studien kan handledningen på praktikfältet förbättras genom att de kliniska handledarna, skolan och de studerande blir medvetna om de aspekter som finns i detta område.

10 Diskussion

Denna studie har varit intressant och lärorik att genomföra. I och med att respondenterna själva har utfört praktik under sin utbildning och därigenom upplevt handledning ur studerandes synvinkel har det varit tänkvärt att få ta del av handledning ur handledarnas perspektiv.

Studien baserar sig på intervjuer som respondenterna fått tillgång till genom SuperNurse Botnia 2- projektet och vetenskapliga artiklar. Med hjälp av kvalitativ innehållsanalys har det framkommit olika aspekter av handledningen som format resultatet av studien. De mest väsentliga av dessa aspekter är tidens betydelse i handledningen och bristen på pedagogisk utbildning för handledarna. I de intervjuer och artiklar som använts i studien har det

framkommit att det finns brist på tid för handledning. Handledarna upplever att de inte har tid för både vårdarbetet och handledningen av studeranden. Tidsbristen som handledare upplever påverkar kvaliteten på handledningen negativt i och med att olika moment såsom t.ex. själva praktiska genomföranden och tid för reflektion kan utebli. Bristen på pedagogisk utbildning för handledarna uttrycker sig genom att handledarna ofta har svårt att förena teori och praktik, inte alltid känner sig trygga i handledarrollen och saknar pedagogiska färdigheter av undervisningstillfällen. Handledningen upplevdes trots allt som positiv eftersom handledarna fick möjlighet att följa med de studerandes utveckling och handledningen bidrog till ömsesidigt lärande.

Respondenterna upplever att forskningen inom detta område idag är ganska omfattande och resultaten som framkommer är ofta ganska entydiga och visar på samma aspekter som respondenterna även i den här studien kommit fram till. Respondenterna anser att det skulle vara viktigt att utveckla denna studie i en mera praktisk riktning. I och med att kunskapen om vad som borde förbättras i handledningen nu finns skulle det vara nödvändigt och av vikt att utforska och hitta lösningar som skulle fungera i praktiken för att förbättra handledningen för både handledare och studerande. Som förslag har respondenterna att handledningen och handledarna på praktikfältet skulle kunna uppskattas mera genom att handledarna skulle få gå någon slags pedagogisk fortbildning under arbetstid eller mot lite betalning. Handledarna skulle eventuellt också få möjlighet att ha färre arbetsuppgifter eller patienter under den period de handleder studeranden.

Litteratur

Anderson, L. (2011). A learning resource for developing effective mentorship in practice. *Nursing standard*, 25 (51), 48-56.

Bell, J. (2005). *Introduktion till forskningsmetodik*. Danmark: Studentlitteratur

Bengtsson, M., Kvarnhäll, J. & Svedberg, P. (2011). Svenska sjuksköterskors upplevelser av handledningsprocessen vid sjuksköterskestudenters verksamhetsförlagda utbildning. *Vård i Norden*, 31, (109), 43-46.

Benner, P. (1993). *Från novis till expert – mästerskap och talang i omvårdnadsarbetet*. Lund: Studentlitteratur.

Casey, D.C. & Clark, L. (2011). Roles and responsibilities of the student nurse mentor: an update. *British Journal of Nursing*, 20 (15), 933-937.

Ekebergh, M. (2009). *Att lära sig vårda – med stöd av handledning*. Lund: Studentlitteratur

Gopee, N. (2008). Assessing student nurses' clinical skills: The ethical competence of mentors. *International journal of therapy and rehabilitation*, 15 (9), 401-407.

Grönqvist, G. (2004). *Handledning inom vård och omsorg – ur ett psykosocialt perspektiv*. Växjö: Gothia.

Hawkins, P. & Shohet, R. (2008). *Handledning inom behandlande yrken*. Studentlitteratur.

Hilli, Y. & Sandvik, A-H. (2012). Supernurse Botnia 2. *Vård i Fokus*, 29 (2), 38-40.

Jokelainen, M., Turunen, H., Tossavainen, K., Jamookeeah, D. & Coco, K. (2010). A systematic review of mentoring nursing students in clinical placements. *Journal of clinical nursing*, 20, 2854-2867.

Landmark, B., Storm Hansen, G., Bjones, I. & Bøhler, A. (2003). Clinical supervision – factors defined by nurses as influential upon the development of competence and skills in supervision. *Journal of clinical nursing*, 12, 834-841.

Larsson, S. (1994). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. Ingår i: Starrin, B. & Svensson, P-G *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (163-289). Lund: Studentlitteratur.

- Moseley, L.G. & Davies, M. (2008). What do mentors find difficult?. *Journal of Clinical Nursing*, 17, 1627-1634.
- Myall, M., Levett-Jones, T. & Lathlean, J. (2007). Mentorship in contemporary practice: the experiences of nursing students and practice mentors. *Journal of clinical nursing*, 17, 1834-1842.
- Opiskelupaikka. (2008). *Työpaikka ja harjoittelu*. Työharjoittelu. [online] <http://www.opiskelupaikka.fi/Tyopaikka-harjoittelu/Tyoharjoittelu> (hämtat 13.3.2012)
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pritchard, E. & Gidman, J. (2012). Effective mentoring in the community setting. *British Journal of Community Nursing*, 17, 119-124).
- Ruth-Sahd, L.A. (2003). Reflective Practice: A Critical Analysis of Data-Based Studies and Implications for Nursing Education. *Journal of Nursing Education*, 42, 488-497).
- Selander, U-B. & Selander, S. (2007). *Professionell handledning*. Stockholm: Studentlitteratur.
- SuperNurse Botnia 2. [u.å]. *Projektbeskrivning*. [online] <http://web.novia.fi/supernurse/snb/projektbeskrivning.html> (hämtat 13.4.2012)
- Thannan, M. & Swahn, M. (2009). Dialog & kommunikation som redskap för utvecklingssamtal med studenter i verksamhetsförlagd utbildning. *Ventilen*, 45 (1), 20-22.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tveiten, S. (2010). *Yrkesmässig handledning – mer än ord*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (2010). Bolognaprocessen. Regeringskansliet. [online] <http://regeringen.se/sb/d/9267> (hämtat 29.2.2012)
- Yrkeshögskolan Novia. (2012). *Utbildning*. Vårdarbete. [online] <http://www.novia.fi/vardarbete-vasa-praktik-och-lardomsprov/> (hämtat 8.2.2012)

Intervjuer med kliniska handledare VT 2011

Frågor till handledare:

Vad är **handledning**? Vad innebär handledning för studentens lärande?

Kan du berätta om en handledningssituation där du upplevde att handledningen blev bra för studentens utveckling och lärande?

Kan du berätta om en handledningssituation där du upplevde att det inte blev utvecklande och bra för studentens lärande- eller inte fungerade?

Kan du berätta hur du ser på handledningens betydelse (för studentens lärande)?

Vad är det verksamma i handledningen? (pedagogik?)

Kan du berätta - Vilken betydelse har studentens **målsättning** med tanke på handledningen?

Kan du berätta - Vilken betydelse har målsättningen i relation till bedömningen?

Vad innebär **Teori och Praktik**? Hur hänger teori och praktik ihop, - kan du berätta?

Vad är **Feedback**? Vilken betydelse har feed-back för studentens lärande?

Vad är **Reflektion**? Vilken betydelse har reflektion för studentens lärande?

Vad är det som gör att studenten utvecklas till sjuksköterska?

Österbottens förbund
Pohjanmaan liitto

Länsstyrelsen
Västerbotten

Botnia-Atlantica

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionia
yhteistyökeskus

Gränsöverskridande samarbete över fjäll och hav
Meret, vuoret ja rajat ylittävä yhteistyö
Gränsöverskridande samarbete över fjäll og hav
Cross-border cooperation over mountain and sea

www.botnia-atlantica.eu